

verða broytt av Denum sjálvum. Tað er greitt, at vit Føroyingar einsamallir kunnu einki broyta danska kongi viðvíkjandi.

Tá ið stýrisskipanin sigur, at löggávuvaldið er hjá kongsvaldinum og lögtinginum í felag, so er harvið avgjort, at tað er tann danski kongurin — í teirri stöðu, myndugleika og heimild, hann situr við — ið talan er um.

Tá ið vit áseta, at danski kongurin skal undirskriva lógirnar, so hava vit harvið góðkent hansara »konstitutiún«, rættarstöðu og myndugleika, ið vit onga heimild hava at broyta. Men aftur á hin bógvin hevur kongurin og hann, ið handlar fyri hann, skyldu at hava sama lýdni og virðing fyri fólkaáviljanum, tá ið talan er um at undirskriva og kunngerá tær av lögtinginum samtyktu lógir, og kongurin hevur, tá hann tekur stöðu til og undirskrivar lógirnar, ið tað danska ríkisstýrið leggur fyri hann.

Er tað ikki møgult at koma í samband við kongin, og hann sjálvur tessvegna ikki kann koma til at undirskriva tær av lögtinginum samtyktu lógir, má embætið rekjast av hansara fulltrúa.

Hvør er hesin her á landi?

Tað er greitt, at vit Føroyingar ikki kunna velja ella seta tí av danska fólkinum sambært danska kongsskipan setta kongi ein fulltrúa.

Tað kann eingin ivi verða um, at tað er amtmáðurin, ið er fulltrúin.

Amtmáðurin var, áðrenn 9. april 1940, tá ið samvinnan við Danmark varð slitin, státsins og kongsins hægsti embætismaður, stjórnarlígi og politiski umboðsmaður í Føroyum.

Hann var Kongliga útnevndur. Hann hevði skyldu at sita á tingi sum umboðsmaður fyri státi. Gjøgnum hann gingu øll politisk mál frá lögtinginum til ríkisstjórnina og frá ríkisstjórnini til lögtingið.

Hann sat donsku ríkisstjórnarinnar vegna við allari umsiting (administration), ið her á landi lá hjá ministeriinum.

Tá ið sambandið við Danmark var slitin, gav danski forsetisráðharrin harra Stauning ígjøgnum danska útvarpið amtmanninum boð um danska státsins vegna at handla og taka stöðu soleiðis, sum sum hann sjálvur helt tað vera frægast (sambært Konduite).

Sambært hesi danska státsministerans boð, sambært ta frammanfyri ávístu stöðu amtmannsins, sambært hansara stillingsfullmakt og sambært ta stöðu, bretska stjórnin hevur tikið og fleiri ferðir hevur gjørt Føroyingum kunnuga (ynskir Føroyar, soleingi tær eru hersettar av Bretum, umsitnar av lögtinginum og amtmanninum danska státsins vegna) er amtmáðurin fulltrúi fyri Danakong og Danastjórn.

Amtmáðurin situr so státt við fullmakt til nú bráðfengis meðan

samvinnan við Danmark er slitin, at taka stöðu danska státsins, Dana stjórnar og Danakongs vegna.

Amtmansins samtykt av eini bráðfengis stýrisskipan fyri Føroyar er so státt eins gyldug og hon var samtykt av Danastjórn og Danakongli.

Tað er somuleiðis eyðsæð, at sum danska státsins umboð má amtmáðurin umsita tey mál, ið sambært galdandi lóg (sí § 1) eru lægd undir ministerium, so leingi hesar lógir ikki eru broyttar soleiðis, at tingið hevur yvirtikið ta stjórnarlígu, peningalígu og tíðmennilígu ábyrgd av hesum málum.

Traetan um rættin hjá føroyskum máli hevur verið tann heitasta í føroyskum politikki.

Tað er neyðugt og beint at gera enda á hesari traetu við í sjálvari stýrisskipanini at seta, at føroyskt mál skal eiga fullan rætt sum lógarmál. Harvið er so skrásett tann principiella stöða, at føroyskt mál skal eiga óskerðan rætt í øllum føri her á landi.

Amtmáðurin staðfestir kongsins vegna. Sambært okkara mállígu frælsisstöðu halda vit, at honum skal standa frítt at gera tað á kongsins móðurmáli eins væl og á føroyskum máli.

Somuleiðis halda vit, at tað eisini eigur at standa honum frítt at nýta sitt móðurmál til at seta saman tær kunngeranir og tey rit, ið liggja á honum at gera.

Harafurimóti halda vit, at allar kunngeranir og lýsingar, ið liggja á lögtinginum og landsnevndini at gera skulu vera á føroyskum máli.

Tað tørvar at gera greitt, hvør ið skal undirskriva og kunngerá lógirnar.

Vit halda tað vera rætta stjórnarleið, at landsnevndar forsetin ella ein annar av landsnevndarlimunum, ið hevur serliga við viðkomandi mál at gera, undirskrivar lógirnar, og at tær verða kunngjerdar við undirskrift av einum av teimum eins og við amtmannsins staðfestingaraskrift kongsins vegna.

Ad § 3:

Tá ið tingið velur landsnevndina við vanligum atkvøðumeirluta, verður hon sett av einsamallum flokki ella tveimum ella fleiri flokkum ella einum flokki, styðjaðum av parti ella partum av øðrum flokkum, ið er (eru) fyri at taka stjórnarábyrgdina tingsins vegna. Fær landsnevndin ein meirluta ímóti sær, halda vit tað vera beinast, at hesin meirluti avger sjálvur, um ójavnin millum hana og meirlutan á tingi er so stórur, at hon ikki kann sita. Tað kann ikki bera til, at landsnevndin skal fara frá, bara tað hendir, at hon er ójovn á máli við meirlutan á tingi um eitt týðningarlítið mál. Er ójavnin avgerandi stórur, kann meirlutin sambært stýrisskipanaruppskotið avseta landsnevndina beinan vegin og velja nýggja landsnevnd.

Løgtingið hevur til einahverja tíð fullræði at avgera, hvussu stjórnarskrifti skal fara fram. Er tað tí atlandi óneyðugt at seta nakað í stjórnarskipanina viðvíkjandi, hvussu skal stjórnast undir sjálvum landsnevndarskriftinum.

Sambært § 1 verða allar lógir rættarforskriftir og fyriskipanir, ið vóru í gildi, tá ið henda stýrisskipan varð samtykt, framvegis í gildi til annað — sambært lögtingsins og kongsins löggávuvald — verður samtykt. Tað er í samljóð við hetta, at Landsnevndin tekur við at stjórna teim málum, ið sambært galdandi lógir eru lægd undir tingsins ræði.

Ad § 4:

Henda grein kundi kannska verið burturúrlatin, men figgjjarstandurin er so avgerandi í samfelaginum, at tað kortini er beinast at taka kravið, um figgjarskil hjá tí almenna uppi sjálva stýrisskipanina.

Løgtingið kann sjálvandi ikki samtykkja, hvat ið státturin skal lata til Føroyar. Men tað er beint í figgjjarættanini hjá tinginum at greiða frá státsins útreiðslum og innløgum í Føroyum.

Ad § 5:

Stýrisskipanin er bráðfengis. Hon skal kortini verða í gildi til hon lögliga kann broytast ella avtakast aftaná, at lögtingið og danska ríkisstjórnin hava havt samráðingar. Hesar samráðingar megu takast upp við tað sama, so brátt ófriðartíðin er av.

Meðan lögtingið saman við státsins umboðsmanni kunnu avgera og samtykkja lógir, forskriftir og fyriskipanir viðvíkjandi stjórnunini av Føroyum undir núverandi eykaumstøðum, hevur hvørki lögtingið ella státsins umboðsmaður atstöður til at avgera viðvíkjandi tíðini aftaná kriggið. Løgtingið kann bert, hava ta natúrlígu og demokratisku stöðu, at allar broytingar skulu fara regluliga og lögliga fram. Tað má tí vera goymt framtíðini og teimum, ið tá hava rætt at tala Føroya og Danmarkar vegna, at avgera, hvussu tær í hesum millinbilinum gjerdur lógir kunnu broytast á lögligan hátt.

VIÐMERKINGAR VIÐVIKJANDI FOLKAFLOKKSINS UPPSKOTI

Viðv. fólkafloksins uppskoti § 1:

Okkum kemst tað at verða rættari at seta »rættarforskriftir og fyriskipanir (Anordninger) heldur enn bara »kunngeranir«, tá ið kunngeranir í merking av lógarsamtyktum ella rættarforskriftum fyrst verður brúkt aftaná stýrisskipanina av 9. mai 1940.

Seinasta punktum í øðrum petti halda vit ikki kann koma við, tí tað fer ikki at bera til í teirri nýggju stýrisskipanini, ið er eins og ein bráðfengis grundlógartáttur fyri okkum Føroyingar, at samtykkja nakað, ið kann benda at tí,

at tey »Midlertidige Bestemmelser«, ið gjørd eru sambært stýrisskipanina av 9. mai 1940, ikki hava verið lógir. Eftir okkara hugsan hava sum frammanfyri bent til hesi »Bestemmelser« verið lógir og eru lógir. At orðið »Bestemmelser« er nýtt í staðin fyri »Lov« er kanska komið av tí, at ein hevur verið á kenslu, at lögmíðingin var heilt bráðfengis og skuldi bert galda fyríbils. Orðið lóg kundi og átti sjálvandi at verið brúkt. Í stýrisskipanini verður kortini talað um lógarforskriftir. Hesar lógarforskriftir hava av øllum, eisini av dómaranum, verið virðar og brúktar sum lógir.

Viðv. fólkafloksins uppskoti, § 2:

Okkum dāmara betri »staðfestan« enn »ásannan«, hóast tað ikki kann sigast at vera so stórur munur á hesum orðum. Staðfestan hevur munin í fastleika og avgerðarkraft.

Vit halda sum sagt, at tað ikki ber til hjá Føroya lögtingi at velja fulltrúa fyri kong og donsku ríkisstjórn. Heldur ikki ber tað til hjá tinginum uttan danska kong og donsku stjórnarinnar samtykt at avseta fulltrúan hjá státi, donsku ríkisstjórnin og Danakong í Føroyum og eftir egnum tykki geva einumhverjum øðrum manni ella stovna í hendri at umsita t. d. státsins jättamir og annað danska ministerisins arbeiði í Føroyum.

Viðv. fólkafloksins uppskoti § 3:

Til seinasta punktum í 1. petti: »Kunna ikki — sum áður bent — samtykkja, at galdandi lóg framvegis skal vera í gildi (sambær § 1), og samstundis avgera, at tað, sum hesar lógir viðvíkja, skal umsita av øðrum enn tí, ið lógin forútsetur ella beinleiðis sigur skal hava umsitingina í hondum. Tá ið hesar lógir, sum hildið fram, forútseta ella beinleiðis siga, at tað er amtmáðurin sum ministerisins og kongsins löglígi og sambært umstøðurnar rætti fulltrúi, sum í hesum døgum skal vera fyri ministerið og kong í teimum málum her á landi, ið danska ríkisstjórnin hevur ábyrgd fyri, kann tingið ikki, so leingi Føroyar ikki á lögligan hátt heilt hava yvirtikið ávístu mál, ið eftir galdandi lóg eru hjá ríkisstýrinum, avgera umsitingina av hesum málum.

Viðv. fólkafloksins uppskoti, § 4:

Tað kann eyðvitað bert leggjast haft á skattainnkrevjingina viðvíkjandi beinleiðis skatti til lögtingið. Í hesum føri kann ikki vera talan um allan almennan skatt sum kommunuskatt, jördaskatt, byggingsskatt o. s. fr., men bara um tingsins beinleiðis skatt.

Viðv. fólkafloksins uppskoti § 5:

Okkum fellur tað rættari at nýta »lögligan hátt« í staðin fyri »vanligan hátt«.

Tað kann kanska ikki sigast, at stjórnarskipanin ikki kann broytast, fyrr enn hon er samtykt av Føroya lögtingi, tá ið tingið ikki kann binda t. d. státtin til peningalígar jättanir. Tað tykist heldur ikki at vera atlanin í uppskotinum, at stjórnarskipanin skal rækka longur, enn til danastjórn og lögtingið kunna koma í samráðingar um framtíðarstjórnarlag Føroya, samanber næsta stykki í greinini.

Orðið stjórnarlag er betur enn stjórnarform.